

LÄRARHANDLEDNING

ARBETE

LÄTTLÄSTA TEXTER OM ARBETSLIV
OCH ARBETSMILJÖ I SVERIGE

HEJ DU SOM UNDERVISAR OM ARBETSLIVET!

Texterna om arbetsliv och arbetsmiljö i Sverige är ett utbildningsmaterial på lättläst svenska. Materialet handlar om arbetstagare, arbetsgivare, fackföreningar, kollektivavtal, typer av anställningar och annat som hör arbetslivet till.

Syftet med materialet är att utveckla både språk och kunskaper om arbetsmarknaden hos människor som ska förberedas inför ett arbetsliv i Sverige.

Materialet ger värdefulla kunskaper för alla som är nya i Sverige och kanske vana vid andra villkor i arbetsliv och arbetsmiljö. Läsaren kan sakna, eller ha små förkunskaper om svenska förhållanden. En del av de företeelser som beskrivs kan därför vara helt okända.

Texterna om arbetsliv och arbetsmiljö är anpassat för undervisning inom SFI. Materialet är också användbart på andra typer av arbetsmarknadsförberedande insatser och utbildningar samt språkintruktionsprogrammet på gymnasiet.

Det är också tänkt att kunna användas på arbetsplatsen i mötet med nya arbetskamrater vid praktik eller introduktion.

Utbildningsmaterialet innehåller fyra kapitel:

- 1 ARBETSLIVET I SVERIGE**
- 2 LAGAR OCH AVTAL**
- 3 LÖN FÖR ARBETE**
- 4 VÅR ARBETSMILÖ**

Under varje kapitel finns flera texter att läsa i sin helhet eller välja ut det som är mest intressant för gruppen.

Språket är genomgående på lättläst svenska och de flesta arbetsrelaterade ord och begrepp förklaras direkt i texten. Det finns även en ordlista längst bak som stöd.

I den tillhörande lärarhandledningen du nu håller i din hand finns muntliga och skriftliga övningar att arbeta med enskilt, i par eller i grupp.

Till varje kapitel finns också en rad frågor att arbeta med. De är både av faktakarakter med riktiga och felaktiga svar samt frågor att diskutera. Där är elevernas egna svar de rätta. I lärarhandledningen finns också facit till faktafrågorna.

Avsändare och producent av materialet och lärarhandledningen är Arena Skolinformation, en del av Arenagruppen, i nära samarbete med ett antal fackförbund. På www.arbetslivskoll.se kan du läsa mer om Arena Skolinformation.

INNEHÅLLET I LÄRARHANDLEDNINGEN

Syftet med materialet om arbetsliv och arbetsmiljö i Sverige är att utveckla både språk och kunskaper om arbetsmarknaden hos människor som ska förberedas inför ett arbetsliv i Sverige. Texter om till exempel svenskt arbetsliv förr i tiden, föräldraledighet, semester och villkor vid sjukdom blandat med frågeställningar och övningar ger ökad kännedom om svenska samhället och utvecklar samtidigt svenska språket.

I anslutning till häftet finns därför muntliga och skriftliga övningar att arbeta med enskilt, i par eller i grupp. Övningarnas rubriker är: Frågor, Jämför kulturer, Grammatik, Ordkunskap, Uttal, Rätt eller fel, Blandade bokstäver samt Dialog. Vidare finns rubrikerna: Intervju och Diskriminering. Facit finns till faktafrågor och övningar. Ordlista finns både i häftet och digitalt.

Grammatik 1 tränar att skriva verb i preteritum från text om arbetslivet för hundra år sedan.

Grammatik 2 tränar att skriva arbetsrelaterade ord i plural samt att skriva meningar med orden.

Ordkunskap 1 tränar att skriva passande arbetsrelaterade ord i meningar.

Ordkunskap 2 tränar att skriva passande arbetsrelaterade ord i meningar.

Uttal tränar att fokusera på en vokal och läsa arbetsrelaterade ord högt.

Rätt eller fel är för att bedöma om påståenden om arbetslivet är sanna eller falska.

Blandade bokstäver är för att försöka se vilka ord det blir av omkastade bokstäver.

Dialog om lön tränar att läsa i par när David och Dilba pratar om lönevillkor.

Dialog om svart arbete tränar att läsa i par när Sara och Samir pratar om att jobba svart.

Intervju är tips på frågor för att intervjua en person om erfarenheter av arbetslivet.

Diskriminering är att bedöma om nio givna situationer är diskriminering och i så fall varför.

Kopplingar till läroplan

Avslutningsvis finns ett utdrag ur aktuell läroplan för vuxenutbildning samt kopplingar till kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare som kan kopplas ihop utifrån detta material.

Materialet ska också kunna användas på andra typer av arbetsmarknadsförberedande insatser och utbildningar samt språkintruktionsprogrammet på gymnasiet. Materialet är också tänkt att kunna vara användbart på arbetsplatsen i mötet med nya arbetskamrater vid praktik eller introduktion.

Som ytterligare komplement till undervisningen finns också Arena Skolinformations ordinarie utbud. Utbildningsmaterial om arbetsliv, arbetsmiljö, jämställdhet och entreprenörskap, fyra kortfilmer om arbetsmiljö och rollspel. Filmerna finns i textade versioner och varje film har en tillhörande lärarhandledning med frågor, övningar och flera case att arbeta med.

- Mobbning på arbetsplatsen
- Schysta villkor på arbetsplatsen
- Hot och våld på arbetsplatsen
- Säkerhet på arbetsplatsen

Loppet är ett spel som vill diskutera olika former av diskriminering och fördomar. Genom fyra fiktiva och delvis slumpade roller får eleverna rösta i olika frågor om hur de tror att samhället (samhället som i den stora massan) skulle agera eller inte agera när det till exempel handlar om vem som får jobb och inte, vem som får komma till intervju eller vem som rekommenderas av andra. Det ger inga färdiga svar till spelarna, utan syftar till att väcka tankar om fördomar och ställa frågor om hur diskriminering egentligen fungerar.

Anställa eller anställas är ett rollspel som syftar till att på ett lekfullt sätt få i gång tankeprocesser om vägen till en anställning. Hur tänker de som intervjuar dig? Hur tänker du som söker jobbet?

Spelarna delas upp i par. De får enkla roller med stöd av rollkort där den ena tar rollen som den som intervjuar för ett nytt jobb, den andra spelar den som söker jobbet. Med slumpkort och specialkrav att förhålla sig till blir uppgiften extra intressant.

På www.arbetslivskoll.se kan du kostnadsfritt beställa våra material eller ladda ner dem.

FRÅGOR TILL KAPITEL 1

SIDA 1

FRÅGOR

- Vad vill du arbeta med? Berätta varför.
- Vad är viktigast för dig?
Lön, arbetsuppgifter, arbetskamrater eller vad?
- Hade du hört orden "fackförbund" eller "facket" tidigare?
Om ja, var?
- Visste du något om fackförbund tidigare?
Om ja, vad visste du?
- Vad betyder ordet arbetsmarknad?

JÄMFÖR KULTURER

- Finns fackförbund i ditt födelseland?
Om ja, vilka finns?
- Vad heter fackförbund på ditt modersmål?

SIDA 3

FRÅGOR

- Vilka regler finns för den svenska arbetsmarknaden?
Ge några exempel.
- Vad är ett kollektivavtal?

JÄMFÖR KULTURER

- Hur bestäms reglerna på arbetsmarknaden
i ditt födelseland?
Det är till exempel regler om lön, anställning,
arbetstid och uppsägning.

SIDA 4

FRÅGOR

- Är det bra att fack och arbetsgivare tillsammans bestämmer regler och villkor för arbetsplatser? Varför? Varför inte?
- Är det bättre att politiker bestämmer allt? Varför? Varför inte?

JÄMFÖR KULTURER

- Vilket arbete har lägsta lönen i ditt födelseland?
- Vad tror du att lönen är per timme för det arbetet?

SIDA 5

FRÅGOR

- Vad är föreningsrätt?
- Vad är en förhandling?
- Vad kan medlemmar i fackförbund få hjälp med? Ge exempel.
- Vilka fackförbund finns i Sverige?
Läs på internet. Ge exempel.

JÄMFÖR KULTURER

- Vad heter förhandling på ditt modersmål?
- Finns föreningsrätt?
Om nej, kan personer straffas om de är med i facket?

SIDA 6

FRÅGOR

- Varför finns det olika fackförbund för olika yrkesgrupper?
- Kollektivavtal gäller inte för personer på praktik. Är det bra?
Varför? Varför inte?

JÄMFÖR KULTURER

- Är det något arbete som är vanligt bland kvinnor i ditt födelseland?
- Är det något arbete som är ovanligt bland kvinnor?
- Hur många procent av kvinnorna tror du arbetar utanför hemmet?

SIDA 7

FRÅGOR

- Vad gör ett fackligt ombud?
- Vad är ett centralt kollektivavtal?
- Vad är ett lokalt kollektivavtal?
- Vilka fördelar finns med kollektivavtal?
- Vilka nackdelar finns med kollektivavtal?

JÄMFÖR KULTURER

- Var du arbetstagare i ditt födelseland?
Om ja, vad arbetade du med?
Om ja, hade du en bra arbetsgivare? Berätta.
- Vad heter arbetstagare på ditt modersmål?
- Var du arbetsgivare i ditt födelseland?
Om ja, för hur många anställda?
- Vad heter arbetsgivare på ditt modersmål?

SIDA 8

FRÅGOR

- För vilka gäller kollektivavtal på en arbetsplats?
- Hur många procent av alla anställda i Sverige är medlemmar i facket?
- Vill du arbeta inom någon speciell bransch?
Om ja, vilken? Varför?
- Vill du arbeta inom någon speciell sektor?
Om ja, vilken? Varför?
- Vill du utbilda dig till något yrke?
Om ja, vilket? Varför?
- Fackförbunden har fått färre nya medlemmar de senaste åren.
Varför tror du?
- Du som söker arbete: Kommer du att gå med i facket?
Varför? Varför inte?
- Du som har arbete: Är du medlem i facket?
Varför? Varför inte?

JÄMFÖR KULTURER

- Vem kan en arbetstagare i ditt födelseland kontakta om hen har problem på jobbet?
- Vem kan en arbetstagare kontakta om hen vill förbättra något på arbetsplatsen?

SIDA 10

FRÅGOR

- Varför finns en lag mot diskriminering?
- När är det förbjudet att diskriminera?
Ge exempel.
- Är det bra att det finns en diskrimineringslag?
Varför? Varför inte?

JÄMFÖR KULTURER

- Vad heter diskriminera på ditt modersmål?
- Finns någon lag mot diskriminering?
Om ja, när gäller den?

SIDA 11

FRÅGOR

- Vad står på ett anställningsbevis?

JÄMFÖR KULTURER

- Är det vanligt eller ovanligt att få ett anställningsbevis
i ditt födelseland?

SIDA 12

FRÅGOR

- Vad betyder det att jobba svart?
- Vilka nackdelar finns med att jobba svart?
- Vilken hjälp ger Fackligt center för papperslösa?

JÄMFÖR KULTURER

- Vad heter att jobba svart på ditt modersmål?
- Är det vanligt eller ovanligt att jobba svart
i ditt födelseland?

SIDA 14

FRÅGOR

- Hur var det på arbetsplatser i Sverige för 100 år sedan?
Berätta.
- Vad arbetar många med nu på 2000-talet?

JÄMFÖR KULTURER

- Vilket arbete är vanligt i ditt födelseland?
- Vilket arbete var vanligt för 100 år sedan?

SIDA 15

FRÅGOR

- Vilka centralorganisationer finns i Sverige?
Ge några exempel.

JÄMFÖR KULTURER

- Finns det några centralorganisationer i ditt födelseland?
Om ja, vad gör de?

FRÅGOR TILL KAPITEL 2

SIDA 18

FRÅGOR

- Vad står det i svensk lag att arbetstiden är per vecka?
- Är det bra att det finns en lag om arbetstid?
Varför? Varför inte?
- Är 40 timmar mycket eller lite arbetstid per vecka?

JÄMFÖR KULTURER

- Finns en lag om arbetstid i ditt födelseland?
Om ja, hur många timmar får man jobba?
- Hur många pauser är det vanligt att ha en dag på jobbet?

SIDA 19

FRÅGOR

- Vad betyder det att arbeta övertid?
- Vad står på ett lönebesked?
- Vem kan du kontakta om något är fel på ditt lönebesked?
- Är det bra att få lönebesked på post eller mejl?
Varför? Varför inte?

JÄMFÖR KULTURER

- Vad heter övertid på ditt modersmål?
- Arbetade du ofta eller sällan över i ditt födelseland?
- Hur många timmar arbetade du över ungefär?

SIDA 20-21

FRÅGOR

- Vad är skillnaden mellan tillsvidareanställning och tidsbegränsad anställning?
- Hur många månader är ofta en provanställning?
- Vad är säsongsanställning? Ge några exempel.
- Vad är vikariat?
- Har du haft någon anställning i Sverige?
Om ja, vilken typ av anställning?

JÄMFÖR KULTURER

- Vilka olika anställningar finns i ditt födelseland?
- Vad heter vikariat på ditt modersmål?

SIDA 22

FRÅGOR

- Varför är det bra att spara ett anställningsavtal?
- Vad betyder tystnadsplikt?

JÄMFÖR KULTURER

- Är det vanligt att skriva anställningsavtal i ditt födelseland?
Varför? Varför inte?
- Vad heter anställningsavtal på ditt modersmål?

SIDA 23

FRÅGOR

- Vem skriver ett arbetsintyg?
- Vad står i ett arbetsintyg?
- Vad betyder referens?

JÄMFÖR KULTURER

- Är det vanligt att få ett arbetsintyg i ditt födelseland?
- Vad heter referens på ditt modersmål?

SIDA 24

FRÅGOR

- Hur kan du meddela din arbetsgivare att du vill sluta?
- Vad kan det bero på om din arbetsgivare vill säga upp dig?

JÄMFÖR KULTURER

- Hur lång uppsägningstid är vanlig i ditt födelseland?
- Viket är ett vanligt sätt för att få ett nytt arbete?

SIDA 25

FRÅGOR

- Vad betyder a-kassa?
- Vad är bra med att vara medlem i a-kassan?
- Vilka arbeten ger inte pengar från a-kassan?
- Kan man vara medlem i a-kassan men inte i facket?

JÄMFÖR KULTURER

- Får en arbetslös person i ditt födelseland pengar?
Om ja, vem kan få ersättning?
- Vad heter arbetslös på ditt modersmål?

SIDA 26

FRÅGOR

- Vad är föräldrapenning?
- Vad betyder VAB?
- Vem ska du kontakta när du är hemma från jobbet med sjukt barn?
- Vem ska du kontakta för att få ersättning?

JÄMFÖR KULTURER

- Finns föräldrapenning i ditt födelseland?
I så fall hur många månader?
- Hur gör föräldrar i ditt födelseland om de måste stanna hemma från jobbet med sjukt barn?
- Får de någon ersättning? Om ja, hur mycket?

FRÅGOR

- Vad står i svensk semesterlag?
- Hur många procent på lönen är semesterersättningen?
- Vad är ett karensavdrag?
- Vem betalar sjuklön den första tiden du är sjuk?
- Vem betalar om du är sjuk en längre tid?
- Vad är pension?
- Vid vilken ålder tycker du att det bra att sluta arbeta?

JÄMFÖR KULTURER

- Hur mycket semester per år är vanligt i ditt födelseland?
- Vad heter semester på ditt modersmål?
- Finns systemet med pension i ditt födelseland?
Om nej, hur försörjer sig gamla människor?
- Vad heter pension på ditt modersmål?

FRÅGOR TILL KAPITEL 3

SIDA 32

FRÅGOR

- Vad bestäms mer i kollektivavtal än lön?
- Vem diskuterar du lön med på din arbetsplats?

SIDA 34

FRÅGOR

- Vad är kvinnolöner som fanns i Sverige för 60 år sedan?
- Vad står i svensk lag nu om lönediskriminering?

JÄMFÖR KULTURER

- Finns skillnader mellan kvinnors och mäns löner i ditt födelseland?
Om ja, varför?
- Hur stora är skillnaderna?

FRÅGOR TILL KAPITEL 4

SIDA 37

FRÅGOR

- Vad är en bra arbetsmiljö? Ge exempel.

SIDA 38

FRÅGOR

- Har du haft ett fysiskt arbete?
Om ja, vilket?
- Hade du en bra arbetsmiljö?
Om ja, vad var bra? Om nej, vad var inte bra?
- Ge exempel på hjälpmedel för personer med fysiska arbeten.
- Ge exempel på ett stort arbetsmiljöproblem.

JÄMFÖR KULTURER

- Finns det någon arbetsmiljö i ditt födelseland som du vill förbättra?
Om ja, vad?
- Vad heter arbetsmiljö på ditt modersmål?

SIDA 40-41

FRÅGOR

- Vem ansvarar för att det är en säker arbetsmiljö?
- Varför finns det en arbetsmiljölag?
- Vad gör ett skyddsombud?
Är det bra att hen finns?
Varför? Varför inte?
- Vad gör Arbetsmiljöverket?
- Vad tycker du är viktigast för att det ska vara en bra arbetsmiljö?
- Vad tycker du är viktigast att kunna påverka på en arbetsplats?

FACIT TILL FRÅGOR OM ARBETSLIV OCH ARBETSMILJÖ I SVERIGE

SIDA 1

Vad betyder ordet arbetsmarknad?

Arbetsmarknaden är de arbeten som finns. Det kan också vara de människor som vill arbeta inom ett yrke, till exempel målare.

SIDA 3

Vilka regler finns för den svenska arbetsmarknaden?

En arbetsgivare får inte säga upp vem den vill. En arbetsplats kan stängas om anställda kan skada sig.

Du som är anställd har rätt att vara medlem i en fackförening.

Vad är ett kollektivavtal?

Ett avtal för alla anställda på en arbetsplats eller inom en bransch.

Avtalet är en överenskommelse mellan arbetsgivarnas organisationer och arbetstagarorganisationer.

SIDA 5

Vad är föreningsrätt?

I Sverige är fackförbund fria. Den som vill vara medlem får vara det och fackförbunden är inte beroende av arbetsgivare eller stat. Det kallas föreningsrätt och står i lagen.

Vad är en förhandling?

En diskussion om något för att komma överens, till exempel om lön.

Vad kan medlemmar i fackförbund få hjälp med?

Vara med och säga vad de tycker arbetsgivaren ska göra för att arbetsvillkoren ska bli bättre.

Medlemmar kan också få hjälp om de får problem på arbetsplatsen och även få stöd för att utvecklas och bli bättre i sitt yrke.

SIDA 6

Varför finns det olika fackförbund för olika yrkesgrupper?

Olika saker är viktiga för olika yrkesgrupper. De olika fackförbunden arbetar med det som medlemmarna tycker är viktigast.

SIDA 7

Vad gör ett fackligt ombud?

Personen kan svara på frågor om facket och hjälpa dig om du vill bli medlem.

Vad är ett centralt kollektivavtal?

Centrala kollektivavtal fungerar för många olika arbetsplatser över hela landet.

Vad är ett lokalt kollektivavtal?

Där står vilka regler som finns för en speciell arbetsplats.

SIDA 8

För vilka gäller kollektivavtal på en arbetsplats?

Avtalet gäller både om du är medlem i facket och om du inte är medlem.

Hur många procent av alla anställda i Sverige är medlemmar i facket?

Mer än 70 procent av alla anställda är medlemmar i facket.

SIDA 10

Varför finns en lag mot diskriminering?

Lagen ska stoppa diskriminering i samhället och i arbetslivet.

När är det förbjudet att diskriminera?

Diskriminering är förbjudet om det beror på: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning, ålder.

SIDA 11

Vad står på ett anställningsbevis?

Information om arbetstider, lön, semester och annat.

SIDA 12

Vad betyder det att jobba svart?

Att arbeta utan att betala skatt och att inte arbetsgivaren betalar skatt.

Att jobba svart är förbjudet i svensk lag.

Vilken hjälp ger Fackligt centrum för papperslösa?

Fackligt centrum för papperslösa hjälper papperslösa personer och asylsökande som har problem.

SIDA 14

Hur var det på arbetsplatser i Sverige för 100 år sedan?

Arbetsgivarna bestämde nästan allting. Om en arbetare blev dåligt behandlad fanns ingen att kontakta för att få hjälp. Om en arbetstagare blev gravid kunde arbetsgivaren säga upp henne. Arbetsgivare kunde säga upp arbetstagare som inte arbetade snabbt.

Vad arbetar många med nu på 2000-talet?

Nu arbetar många inom tjänstesektorn. Lärare, polis och frisör är exempel på yrken inom tjänstesektorn.

SIDA 18

Vad står det i svensk lag att arbetstiden är per vecka?

I svensk lag står att arbetstiden är 40 timmar per vecka.

SIDA 19

Vad betyder det att arbeta övertid?

När arbetsgivaren vill att du som är arbetstagare ska arbeta mer timmar än vad ni har kommit överens om eller mer än vad det står i lagar och kollektivavtal.

Vad står på ett lönebesked?

Hur många timmar den anställda har arbetat och hur mycket pengar arbetsgivaren har betalat in i skatt. Det ska också stå hur mycket semester den anställda har, hur många timmar hen har arbetat övertid och om det är något avdrag på lönen för sjukdom.

Vem kan du kontakta om något är fel på ditt lönebesked?

Kontakta din arbetsgivare om något är fel.

SIDA 20-21

Vad är skillnaden mellan tillsvidareanställning och tidsbegränsad anställning?

Tillsvidareanställning är det riktiga namnet för fast anställning. Det betyder att du är anställd tills vidare. Anställningen har inget slutdatum.

Tidsbegränsad anställning har ett startdatum och ett slutdatum. Vikariat och säsongarbete är exempel på tidsbegränsade anställningar.

Hur många månader är ofta en provanställning?

En provanställning är ofta sex månader.

Vad är säsonganställning? Ge några exempel.

En anställning för arbeten en viss tid på året, till exempel skotta snö eller odla grönsaker.

Vad är vikariat?

Att ha ett vikariat är att arbeta istället för en annan person som till exempel är sjuk, har semester eller är föräldraledig.

SIDA 22

Varför är det bra att spara ett anställningsavtal?

För att se vad du och din chef kom överens om. Anställningsavtalet är bra att ha om det blir problem på din arbetsplats.

Vad betyder tystnadsplikt?

Sjukhus, företag och andra kan ha tystnadsplikt. På sjukhus betyder det att du inte får berätta för någon om en patient.

SIDA 23

Vem skriver ett arbetsintyg?

Arbetsgivaren.

Vad står i ett arbetsintyg?

Hur länge personen varit anställd och vilka arbetsuppgifter hen har haft. Det är också bra om arbetsgivaren skriver några positiva meningar om personen.

Vad betyder referens?

En person som känner dig genom jobbet och kan berätta hur du har fungerat på arbetsplatsen, till exempel om du har kommit i tid till jobbet och om du har varit lätt att samarbeta med.

SIDA 24

Hur kan du meddela din arbetsgivare att du vill sluta?

Det är bra att skriva ett mejl eller ett brev till arbetsgivaren.

Vad kan det bero på om din arbetsgivare vill säga upp dig?

Att det är arbetsbrist eller personliga skäl. Arbetsbrist beror inte på personen. Företaget kanske har dålig ekonomi eller ska få en ny organisation. Personliga skäl kan vara att arbetsgivaren säger upp dig för att du ofta kommer för sent eller för att du vägrar göra vissa arbetsuppgifter.

SIDA 25

Vad betyder a-kassa?

A-kassa betyder arbetslöshetskassa.

Vilka arbeten ger inte pengar från a-kassan?

Introduktionsjobb och extratjänst är exempel på arbeten som inte kan ge pengar från a-kassan.

Kan man vara medlem i a-kassan men inte i facket?

Ja, du kan vara med i a-kassan utan att vara med facket. Du kan då få ersättning om du är arbetslös.

SIDA 26

Vad är föräldrapenning?

Pengar du kan söka för att vara hemma med ditt barn istället för att arbeta, studera eller söka jobb. En person som fått barn har rätt att vara hemma när barnet är litet. Det står i svensk lag och kallas att vara föräldraledig.

Vad betyder VAB?

Det betyder vård av barn (VAB). En förälder som har sjukt barn har rätt att vara hemma från jobbet.

Vem ska du kontakta när du är hemma från jobbet med sjukt barn?

Arbetsgivaren.

Vem ska du kontakta för att få ersättning?

Försäkringskassan.

SIDA 28-29

Vad står i svensk semesterlag?

Alla som är anställda och arbetar har rätt till 25 dagar semester per år.

Hur många procent på lönen är semesterersättningen?

Minst 12 procent på den lön du har tjänat totalt.

Vad är ett karensavdrag?

Det betyder att du får ett avdrag på lönen när du är hemma för att du är sjuk. Karensavdraget är 20 procent av sjuklönen en genomsnittlig arbetsvecka.

Vem betalar sjuklön den första tiden du är sjuk?

Arbetsgivaren betalar sjuklön de första 14 dagarna.

Vem betalar om du är sjuk en längre tid?

Försäkringskassan.

Vad är pension?

Pension är pengar som du får när du blir äldre och slutar arbeta.

SIDA 32

Vad bestäms mer i kollektivavtal än lön?

Hur stor extra ersättning de anställda ska få till exempel vid övertid eller om man jobbar på obekväma arbetstider, som nätter och helger.

SIDA 34

Vad är kvinnolöner som fanns i Sverige för 60 år sedan?

De lönerna var 75 procent av lönen som den sämst betalda mannen hade. Kvinnor och män hade olika lön fast de hade samma arbete.

Vad står i svensk lag nu om lönediskriminering?

Det är olagligt med lönediskriminering. Arbetsgivare i Sverige får inte ge kvinnor och män olika lön om de har samma arbetsuppgifter. Om en person får högre lön än någon annan måste arbetsgivaren berätta varför.

SIDA 37

Vad är en bra arbetsmiljö?

En trygg arbetsplats där människor mår bra och inte kan skada sig.

SIDA 38

Ge exempel på hjälpmedel för personer med fysiska arbeten.

Hjälpmedel när någon ska lyfta tungt. Sätt att arbeta så att man inte kan skada sig på en maskin.

Ge exempel på ett stort arbetsmiljöproblem.

Mobbning på en arbetsplats är exempel på ett stort arbetsmiljöproblem.

SIDA 40-41

Vem ansvarar för att det är en säker arbetsmiljö?

Arbetsgivaren ansvarar för att det är en säker arbetsmiljö på arbetsplatsen.

Varför finns det en arbetsmiljölag?

För att alla ska kunna arbeta utan att bli sjuka eller bli skadade på jobbet.

Vad gör ett skyddsombud?

Hen ska berätta för arbetsgivaren om det finns något som är dåligt eller farligt på arbetsplatsen. Skyddsombudet ska kontrollera att arbetsgivaren gör som det står i arbetsmiljölagen.

Vad gör Arbetsmiljöverket?

Arbetsmiljöverket ansvarar för att skriva regler för hur en bra arbetsmiljö ska vara. De ansvarar också för att arbetsgivare gör som det står i reglerna om att alla ska ha en bra arbetsmiljö.

ÖVNINGAR

GRAMMATIK

SKRIV VERBEN I DÅTID (PRETERITUM)

1. För hundra år sedan (bestämmer) _____ arbetsgivarna nästan allting på arbetsplatserna.
2. Arbetsgivare (kan) _____ säga upp en arbetstagare som (blir) _____ gravid.
3. Arbetsgivare (kan) _____ säga upp arbetstagare som inte (arbetar) _____ snabbt.
4. Om en arbetstagare (blir) _____ dåligt behandlad (finns) _____ ingen att kontakta för att få hjälp.
5. För hundra år sedan (arbetar) _____ många i Sverige inom jordbruk och industri.
6. Sedan (flyttar) _____ många från landsbygden till städer.
7. Då (börjar) _____ fler människor att arbeta utanför hemmet.
8. Det första kollektivavtalet (är) _____ mellan arbetsgivare och byggnadsarbetare.
9. Sedan (blir) _____ det kollektivavtal för alla som arbetar inom en bransch.
10. För sextio år sedan (finns) _____ stora skillnader i lön mellan kvinnor och män.
11. Män och kvinnor (har) _____ olika lön fast de (har) _____ samma arbete.
12. Inom många yrken (finns) _____ kvinnolöner.
13. Kvinnolönerna (är) _____ 75 procent av lönen som den sämst betalda mannen (har) _____.
14. Fackförbund och arbetsgivare (bestämmer) _____ tillsammans att sluta med kvinnolöner.
15. De (vill) _____ ge lika lön för lika arbete.

SKRIV ORDEN I PLURAL. SKRIV SEDAN MENINGAR MED ORDEN

1. anställd _____

2. arbete _____

3. arbetsgivare _____

4. arbetsplats _____

5. arbetstagare _____

6. avtal _____

7. fackförbund _____

8. företag _____

9. intyg _____

10. jobb _____

11. lag _____

12. medlem _____

13. rättighet _____

14. utbildning _____

15. yrke _____

VÄLJ DET ORD I RUTAN SOM PASSAR I MENINGEN. SKRIV ORDET PÅ RADEN.

arbetsgivare	arbetsmarknad	arbetstagare
fackförbund	kollektivavtal	

1. _____ är de arbeten som finns eller de som vill arbeta inom ett yrke.
2. _____ anställer och betalar människor för att de arbetar.
3. _____ är en person som är anställd.
4. _____ är ett avtal för alla anställda på en arbetsplats eller inom en bransch.
5. _____ är en förening för arbetstagare med samma yrke, samma utbildning eller inom samma bransch.

ORDKUNSKAP 2

VÄLJ DET ORD I RUTAN SOM PASSAR I MENINGEN. SKRIV ORDET PÅ RADEN.
ETT ORD PASSAR PÅ TVÅ RADER.

diskriminering	lagar	övertid
rast	villkor	

1. Det finns _____ om hur länge du får jobba innan du ska ha _____.
2. _____ är när arbetsgivaren vill att du ska arbeta fler timmar än ni har kommit överens om.
3. Arbetsgivare och fack bestämmer löner och _____ på arbetsmarknaden i Sverige.
4. _____ är förbjudet om det till exempel beror på en persons kön eller ålder.
5. _____ räknas inte som arbetstid.

LÄS ORDEN HÖGT FÖR VARANDRA I PAR.**A**

arbetsgivare

arbetstagare

arbetslös

arbetstider

praktik

rast

a-kassa

avtal

lag

U

arbetsuppgift

uppsagd

uppsägningstid

utvecklas

sjukpenning

paus

slutdatum

Y

yrke

trygg

skydd

skyddsombud

tystnadsplikt

intyg

läkarintyg

betyder

Å

många

ålder

också

både

frånvaro

målare

påverka

språket

svårt

vård

året

Ä

anställd

anställningsbevis

ersättning

provanställning

säsongsanställning

städare

Ö

fackförbund

förhandling

föräldraledig

företag

lön

löneökning

overtid

arbetsmiljö

SKRIV R OM MENINGEN ÄR RÄTT. SKRIV F OM MENINGEN ÄR FEL.

1. A-kassa betyder arbetskassa. _____
2. En provanställning är ofta ett år eller mer. _____
3. Ett vikariat är att arbeta istället för en annan person. _____
4. Uppsägningstiden från ett arbete är alltid sex månader. _____
5. Arbetstiden i Sverige är ungefär 40 timmar i veckan. _____
6. 100 procent av alla anställda i Sverige är med i facket. _____
7. Du måste berätta för din arbetsgivare om du är med i facket. _____
8. Sveriges politiker bestämmer allt som ska stå i kollektivavtal. _____
9. Arbetsgivare kan ge högre lön än vad som står i kollektivavtalet. _____
10. Du betalar själv din F-skatt om du har eget företag. _____
11. Personer som jobbar svart är inte försäkrade på jobbet. _____
12. Diskrimineringslagen gäller även personer som gör praktik. _____
13. Tystnadsplikt betyder att det är en arbetsplats med lite ljud. _____
14. Att stanna hemma från jobbet utan att meddela är olovlig frånvaro. _____
15. På ett lönebesked ska finnas information om hur mycket semester du har. _____

BLANDADE BOKSTÄVER

VILKA ÄR ORDEN? VÄLJ BLAND ORDEN I RUTAN. SKRIV RÄTT ORD PÅ RADEN.

lön	avtal	arbete	semester	företag
yrke	lagar	facket	vikariat	anställda

1. öln _____
2. ekyr _____
3. alatv _____
4. abeetr _____
5. fketac _____
6. öetafgr _____
7. agarl _____
8. ällastdan _____
9. kratviai _____
10. sseeermt _____

ORDLISTA

A-kassa

Skydd som gör att du kan få pengar om du är arbetslös.

Anställningsbevis

Papper med information om arbetstider, lön, semester och annat.

Arbetsgivare

Anställer och betalar människor för att de arbetar.

Arbetsmarknad

Arbeten som finns och de som vill arbeta inom ett yrke.

Arbetsmiljö

Allt som påverkar dig på jobbet, som ljud, ljus, maskiner och stress.

Arbetstagare

Person som är anställd.

Arbetstid

Tid du arbetar per dag eller per vecka.

Avtal

Något som personer eller företag har kommit överens om. Kan vara muntligt eller skriftligt.

Deltid

Arbeta mindre än heltid, t.ex. 75 procent.

Facket

Förening för arbetstagare med samma yrke, i samma bransch eller med samma utbildning.

Fackförening

För arbetstagare med samma yrke, i samma bransch eller med samma utbildning.

Fackligt ombud

Person som kan svara på frågor om facket och hjälpa dig om du vill bli medlem.

Förtroendevald

Person vald av arbetskamrater och medlemmar i facket att prata för hela gruppen.

Heltid

Jobba ungefär åtta timmar per dag eller 40 timmar i veckan.

Jobba vitt

Både den som jobbar och arbetsgivaren betalar skatt.

Jobba svart

Personen som jobbar betalar inte skatt. Arbetsgivaren betalar inte heller skatt.

Kollektivavtal

Avtal för alla anställda på en arbetsplats eller inom en bransch.

Månadslön

Pengar som en anställd person tjänar varje månad.

Pension

Pengar som äldre får när de slutar arbeta.

Referens

Person som känner dig och kan berätta hur du fungerar på jobbet.

Timlön

Pengar som du tjänar för varje timme du arbetar.

Tjänstgöringsgrad

Tiden du arbetar. Kan vara heltid, deltid eller annat.

Tystnadsplikt

Att inte få berätta för andra om information du får på jobbet.

Validering

Översätta utbildning t.ex. till svenska systemet.

Vikariat

Arbeta istället för en annan person som t.ex. är sjuk eller föräldraledig.

Yrke

Arbete som du behöver utbildning för att ha, t.ex. bussförare och sjuksköterska.

DIALOG OM LÖN. DAVID OCH DILBA ARBETAR PÅ SAMMA ARBETSPLATS.
LÄS DIALOGEN I PAR.

David:

- Nu har jag pratat med chefen om min lön. Jag vill ha bättre betalt.

Dilba:

- Det är samma för alla anställda. Alla vill ha högre lön.

David:

- Jag har jobbat i flera år, så jag tycker att jag ska tjäna mer.

Dilba:

- Hur länge har du jobbat här?

David:

- Sex månader, men jag hade samma jobb i tre år på ett annat ställe.

Dilba:

- Och vad sa chefen? Får du högre lön?

David:

- Nej, och jag förstår inte varför. Hur mycket tjänar du?

Dilba:

- Det är olika. Ibland har jag mycket övertid, så då blir det mer.

David:

- Vad tycker du att jag ska göra?

Dilba:

- Prata med facket. De kanske kan hjälpa dig. Är du medlem?

David:

- Nej, men jag ska prata med tjejen som är fackligt ombud.

DIALOG OM SVART ARBETE. SARA BERÄTTAR FÖR SAMIR ATT HON HAR FÅTT JOBB. LÄS DIALOGEN I PAR.

Sara:

– Jag är så glad. Jag har fått jobb som frisör.

Samir:

– Grattis! När börjar du? Är det ett heltidsarbete?

Sara:

– Jag börjar nästa vecka. Ibland är det heltid och ibland deltid.

Samir:

– Nu förstår jag inte. Är det olika arbetstider?

Sara:

– Ja, jag ska jobba när de behöver personal.

Samir:

– Och lönen? Får du bra betalt per timme?

Sara:

– Ja, lönen är okej. Jag får kontant betalning varje fredag.

Samir:

– Varje fredag? Jobbar du svart?

Sara:

– Ja, jag vill inte vara arbetslös längre.

Samir:

– Vet du att det är förbjudet jobba svart? Det står i lagen.

Sara:

– Nej, det visste jag inte.

Samir:

– Vet du att du inte är försäkrad på jobbet?

Sara:

– Nej, det visste jag inte heller.

Samir:

– Och du kan inte be chefen att vara din referens.

Sara:

– Jag måste prata med honom. Jag vill ha en riktig anställning.

INTERVJUA EN PERSON OM ARBETSLIVET.

Eleverna intervjuar en äldre person om arbetslivet. Det kan vara en lärare, en elev, en granne eller någon annan. Intervjun är för att öka förståelsen om arbetsmarknad och arbetsvillkor. Eleverna kan skriva egna frågor eller välja bland frågorna nedan.

1. Hur fick du ditt första arbete?
2. Vad hade du i lön på ditt första jobb?
3. Hur många dagar i veckan arbetade du?
4. Vilka arbetstider hade du på ditt första jobb?
5. Fanns det kollektivavtal på ditt första jobb?
6. Hur mycket semester hade du?
7. Vilka fler arbetsplatser har du haft?
8. Vilket är det roligaste arbete du har haft?
9. Vad gjorde du om något var dåligt på din arbetsplats?
10. Har du varit medlem i ett fackförbund? Om ja, varför? Om nej, varför inte?

DISKRIMINERING

*Eleverna läser de olika händelserna, diskuterar i små grupper och svarar på frågorna:
Är det diskriminering? Om ja, varför är det diskriminering?*

Läs i häftet om diskrimineringslagen på sidan 10.

1. En arbetsgivare vill inte ge chefsjobb till en person för att hen sitter i rullstol.
2. En tandläkare vill inte låta en man boka tid för att mannen har klänning på sig.
3. En arbetsgivare säger till en manlig anställd att det är fel att vara gift med en man.
4. En chef säger till en provanställd kvinna att kvinnan måste sluta för att hon är gravid.
5. En arbetsgivare vill inte intervjua en arbetssökande för att personen har ett utländskt namn.
6. En bank vill inte låna ut pengar till en person och säger att hen är för gammal.
7. Vårdcentralen vill inte ge jobb till en kvinnlig läkare för att hon bär huvudduk.

FACIT

Grammatik

Skriv verben i dåtid (preteritum).

1. För hundra år sedan **bestämde** arbetsgivarna nästan allting på arbetsplatserna.
2. Arbetsgivare **kunde** säga upp en arbetstagare som **blev** gravid.
3. Arbetsgivare **kunde** säga upp arbetstagare som inte **arbetade** snabbt.
4. Om en arbetstagare **blev** dåligt behandlad **fanns** ingen att kontakta för att få hjälp.
5. För hundra år sedan **arbetade** många i Sverige inom jordbruk och industri.
6. Sedan **flyttade** många från landsbygden till städer.
7. Då **började** fler människor att arbeta utanför hemmet.
8. Det första kollektivavtalet **var** mellan arbetsgivare och byggnadsarbetare.
9. Sedan **blev** det kollektivavtal för alla som arbetar inom en bransch.
10. För sextio år sedan **fanns** stora skillnader i lön mellan kvinnor och män.
11. Män och kvinnor **hade** olika lön fast de **hade** samma arbete.
12. Inom många yrke **fanns** kvinnolöner.
13. Kvinnolönerna **var** 75 procent av lönen som den sämst betalda mannen **hade**.
14. Fackförbund och arbetsgivare **bestämde** tillsammans att sluta med kvinnolöner.
15. De **ville** ge lika lön för lika arbete.

Grammatik

Skriv orden i plural.

1. anställd **anställda**
2. arbete **arbeten**
3. arbetsgivare **arbetsgivare**
4. arbetsplats **arbetsplatser**
5. arbetstagare **arbetstagare**
6. avtal **avtal**
7. fackförbund **fackförbund**
8. företag **företag**
9. intyg **intyg**
10. jobb **jobb**
11. lag **lagar**
12. medlem **medlemmar**
13. rättighet **rättigheter**
14. utbildning **utbildningar**
15. yrke **yrken**

Ordkunskap 1

Välj det ord i rutan som passar i meningen.

1. **Arbetsmarknad** är de arbeten som finns eller de som vill arbeta inom ett yrke.
2. **Arbetsgivare** anställer och betalar människor för att de arbetar.
3. **Arbetstagare** är en person som är anställd.
4. **Kollektivavtal** är ett avtal för alla anställda på en arbetsplats eller inom en bransch.
5. **Fackförbund** är en förening för arbetstagare med samma yrke, samma utbildning eller inom samma bransch.

Ordkunskap 2

Välj det ord i rutan som passar i meningen. Ett ord passar i två meningar.

1. Det finns **lagar** om hur länge du får jobba innan du ska ha **rast**.
2. **Övertid** är när arbetsgivaren vill att du ska arbeta fler timmar än ni har kommit överens om.
3. Arbetsgivare och fack bestämmer löner och **villkor** på arbetsmarknaden i Sverige.
4. **Diskriminering** är förbjudet om det till exempel beror på en persons kön eller ålder.
5. **Rast** räknas inte som din arbetstid.

Rätt eller fel

Skriv R om meningen är rätt. Skriv F om meningen är fel.

1. A-kassa betyder arbetskassa. **F**
2. En provanställning är ofta ett år eller mer. **F**
3. Ett vikariat är att arbeta istället för en annan person. **R**
4. Uppsägningstiden från ett arbete är alltid sex månader. **F**
5. Arbetstiden i Sverige är ungefär 40 timmar i veckan. **R**
6. 100 procent av alla anställda i Sverige är med i facket. **F**
7. Du måste berätta för din arbetsgivare om du är med i facket. **F**
8. Sveriges politiker bestämmer allt som ska stå i kollektivavtal. **F**
9. Arbetsgivare kan ge högre lön än vad som står i kollektivavtalet. **R**
10. Du betalar själv din F-skatt om du har eget företag. **R**
11. Personer som jobbar svart är inte försäkrade på jobbet. **R**
12. Diskrimineringslagen gäller även personer som gör praktik. **R**
13. Tystnadsplikt betyder att det är en arbetsplats med lite ljud. **F**
14. Att stanna hemma från jobbet utan att meddela är olovlig frånvaro. **R**
15. På ett lönebesked ska finnas information om hur mycket semester du har. **R**

Blandade bokstäver.

Vilka är orden?

1. öln **lön**
2. ekyr **yrke**
3. alatv **avtal**
4. abeetr **arbete**
5. fketac **facket**
6. öetafgr **företag**
7. agarl **lagar**
8. ällastdan **anställda**
9. kratviai **vikariat**
10. sseeermt **semester**

Diskriminering

Är det diskriminering? Om ja, varför är det diskriminering?

1. **Ja.** Det är diskriminering som beror på funktionshinder.
2. **Ja.** Det är diskriminering som beror på könsöverskridande identitet eller uttryck.
3. **Ja.** Det är diskriminering som beror på sexuell läggning.
4. **Ja.** Det är diskriminering som beror på kön.
5. **Ja.** Det är diskriminering som beror på etnisk tillhörighet.
6. **Ja.** Det är diskriminering som beror på ålder.
7. **Ja.** Det är diskriminering som beror på religion eller annan trosuppfattning.

KOPPLINGAR TILL LÄROPLAN FÖR VUXENUTBILDNING

Övergripande mål och riktlinjer

Det är vuxenutbildningens ansvar att varje elev i kommunal vuxenutbildning och särskild utbildning för vuxna samt motsvarande utbildningar får stöd och undervisning utifrån sina individuella utbildningsmål, behov och förutsättningar.

- har kunskaper om samhälls- och arbetsliv, arbetsmarknaden och de roller som parterna på arbetsmarknaden har samt arbetsrätt och arbetsmiljö,
- har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv,
- har förmåga att kritiskt granska och bedöma det han eller hon ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livs- och värderingsfrågor,

Utbildningsval – arbete och samhällsliv

- har kännedom om arbetslivets och arbetsmarknadens villkor när det gäller bl.a. arbetsrätt och arbetsmiljö generellt och om möjligt, inom sin studieinriktning,
- har kännedom om möjligheter till vidare utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och arbetsliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

KOPPLINGAR TILL KURSPLAN FÖR KOMMUNAL VUXENUTBILDNING I SVENSKA FÖR INVANDRARE

Syfte

Kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare är en kvalificerad språkutbildning som syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket. En elev med ett annat modersmål än svenska ska inom utbildningen få lära sig och utveckla ett funktionellt andraspråk. Utbildningen ska ge språkliga redskap för kommunikation och aktivt deltagande i vardags-, samhälls- och arbetsliv samt fortsatta studier.

Utbildningens mål och karaktär

Genom undervisningen i grundläggande läs- och skrivinlärning ska eleven ges möjlighet att

- utveckla sin förmåga att använda språket i olika sammanhang,
- använda läsning och skrivning för att lära, förstå och uttrycka sig,

... Eleven ska också ges möjlighet att utveckla sin interkulturella kompetens genom att reflektera över egna kulturella erfarenheter och jämföra dem med företeelser i vardags-, samhälls-, studie- och arbetsliv i Sverige.

Producerat av Arena Skolinformation, i nära samarbete med ett antal fackförbund.

Projektledning: Linnéa Granath

Lätlästskribent och pedagogisk konsult: Eva Bernhardtson

Grafisk form och art direction: Emma Andersen, Seventy-five Year Plan

Illustration: Hemaseh Mousavi